

PAŁAĆ (85) *vb impf*

W inf pa- (3) *Mącz* (2), *RejAp*, pã- (1) *GliczKsiąż*; *drugie a jasne*. ♦ *W pozostałych formach* pã- (65), pa- (5); pã- : pa- *Leop* (2:1), *Mącz* (6:1), *KochPs* (3:2), *GórnTroas* (3:1).

inf pałać (6). ♦ *praes 1 sg* pālām (5). ♦ *3 sg* pālā (25). ♦ *2 pl* pālācie (1). ♦ *3 pl* pālają (14). ♦ *praet 2 sg f* pālāś (2). ♦ *3 sg m* pālāl (7). *f* pālā (6). *n* pālā (7). ♦ *3 pl m pers* pālali (1). *subst* pālaly (4). ♦ *fut 3 sg m* będzie pālāl (2). ♦ *con 3 sg m* by pālāl (1). ♦ *2 pl m pers* byście pālali (1). ♦ *part praes act* pālając (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Palić się, płonąć; ferverescere Mącz, Cn; ardere PolAnt; flagrare, flammigerare Mącz; flammescere Calep; aestuare, exaestuare Cn* (28) : *PatKaz II* 55v; *Flammigerare, Pałác/ Płomień dawać. Mącz* 129c, 121a, 129b; *Calep* 422b; *Pała Dárdanów pałac/ y popiołem ftanie GórnTroas* 9, 9, 59; *KlonFlis* B4.

Bezpodmiotowo [z czego] (1): *Ieft v nich gorá iedná fiárczána [...]. Ieftth też gorá Heklá/ z ktorých pała iáko z pieklá BielKron* 294v.

W porównaniach (4):

~ *Jako comparandum* (1): *Iáko w ogniým piecu płómienie pałáią/ Ták óni w twoim gniewie nieznosným zgoráią. KochPs* 29.

Jako comparatum (3): *á koła ftholice iego pałaly iáko ogień goráiący. BibRadz Dan* 7/9; *BielKron* 294v; *Nie mnimayże też ták po proftu/ áby miał pālác iáko płomień. RejAp* 29. ~

Fraza: »ogień, płomień pała« [w tym: z gęby, z paszczęki (4); czym (1)] = ignis exardescit Vulg [szyk zmienny] (8:3): *WróbŻółt* 49/3, Q3v; *LubPs* V6; *Leop* 4.*Esdr* 4/48; *Ofadzili ftraż około tey fkory Smoká/ s ktorego pałzczęki ogień zówždy pałál BielKron* 54, 54v, 236; *Crater etiam in monte AEtna vocatum est foramen, per que ignis cinisque evomit, Dziurá w górze Aetna którym ogień pała. Mącz* 67b; *KochPs* 29; *płomień wielki z gąb im pałál. WerGość* 231; *pałál széroko On ogień/ który żarł królewskie ciála GórnTroas* 15.

Zwrot: »ogniem pałać« [szyk zmienny] (3): *gdy uydzyal kyerz abo drzeuo zyelone [...] a ono pała ognym PatKaz II* 55v; *RejWiz* 146v; *szedłem z gory/ ktora ná ten czás ogniem pałála [mons ardebat in igne] BibRadz Deut* 9/15.

Przen (2) :

W porównaniu (1): *łowo twoye yáko ogyeń pała LubPs* bb6.

a) *Być zarumienionym* (1) :

Fraza. »twarz pała« (1): *rátuy mię w niewoli/ W którój twarz zówždy pała/ ferce zbytnie boli. PudlFr* 62.

2. *Świecić się, błyszczeć* (9) :

a. *O źródłach światła* (6) : *Iáko wftchód od zachodu dáleko pała/ Ták on od nas dáleko grzech náłz oddala. KochPs* 153; *Skrón oboiá [gwiazdozbioru Smoka] pała KochPhaen* 3, 23.

pałac czym (1): *trzy gwiazdy niešie dyfzel/ czterémá pałáią Koła KochPhaen* 2.

W porównaniu (1): *Kiedy Zydom [Judas] hetmanił/ Wiechá płómienifta Więcey niż świecá lana pałála KlonWor* 27.

Fraza. »słońce pała« (1): *Iálna ieft zorza/ iálno słońce pała KochPs* 52.

b. *O odbłasku, połysku przedmiotów lśniących [czym] (1)* : Złotem/ srebrem/ wbiory ich światnie pałały *StryjWjaz* B2v.

c. *O oczach (2)* :

pałac z czego (1): Gdy przed świątynnym ołtarzem święta Panna stała/ Z pożyżenia świętobliwa iey fąrbą pałała *ZawJeft* 46.

Fraza: »oczy pałają« (1): oczy [Boga] pałały Żywym ogniem/ a z oblicza węgle strzelały. *KochPs* 23.

Zwrot: »pałac ogniem« (1): *KochPs* 23 *cf Faza*.

3. *Być w stanie zapalnym, mieć podwyższoną temperaturę ciała (48)* :

Bezpodmiotowo (1): gdy widzieliż zapalenie około rany albo ładzieli/ tedy na cienką chustkę rozmaz/ a tam gdzie pała około rany przykładał. *SienLek* 163.

Przen (47) : botz przez ciebie [dusza] mdleie/ wsiłytki fily pałaią *OpecŻyw* 20.

a) *Być opanowanym przez silne uczucie, zwłaszcza miłości, żarliwości religijnej, żądzy cielesnej, gniewu; rzadziej: smutku, zmartwienia; ardere Mącz, Vulg, Cn; fervere Mącz, Modrz (43)* :

α) *Podmiotem jest człowiek doświadczający uczuć (39)* : *PatKaz II* 56; pałając w duchu [fervens spiritu]/ mówił y nauczał pilnie o Panu Ieśuśie *WujNT Act* 18/25.

pałac czym (21): Abowiem lepyeć sie ożenić/ niż yako Paweł święty mowi/ nierzędnoścya pałać. *GliczKsiąż* P3; *Mącz* 15b; Ieśt zalię niektory [...]/ ktorego wsiłytki wnętrzości pałaią zdradą [interioribus eius plenus dolo ignito]. *BudBib Eccli* 19/23; *ModrzBaz* 10. *Cf Fazy, Zwroty*.

pałac w kim [= ku komu] (1): Motz wielką fertzę ciępię że w tobie pałam *OpecŻyw* 18.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Ieden [cesarz konstantynopolski] ktory sie obawiał porażenia/ Amurata sobie na pomoc zamawiał/ [...] ktory pałał aby wsiłytkę Grecyą pożarł. *BielKron* 240.

W porównaniach (2): Bo angiołowie pałaią iako ogniem gorącą miłością bożą. *WróbŻółt* hh7v; *GrabowSet* I2v.

Fazy: »serce pała« [w tym: czym (3), od czego (1), [k komu]] = *cor ardens est PolAnt*, *Vulg* [szyk zmienny] (10): *PatKaz II* 62; ferce ich wśtawicznie pałało [fuit ... inflammatio undique ipsorum corde gementium] od wielkie^{go} żalu *Leop 3.Mach* 4/2; *BibRadz Luc* 24/32; Serce mi w gniewie pałało [Concaluit cor meum intra me *Ps* 38/4] *KochPs* 57; *MWilKHist* K3; Bárzo mię dręczą nocne niepokoe/ Y fráfunkami pała ferce moie. *ZawJeft* 7; Pałało ferce/ gdy mrozy trzálkaly *GrabowSet* Ov, S3; *RybGęśli* C3; *WujNT Luc* 24/32; [nic twierdzić niemogł/ tylko że mu ferce kniemu pałało *HistOtton* 72v].

»umysł pała« [w tym: czym (1)] = *ardet animus Mącz* (2): *Mącz* 15b; V wielu ich ozyęblá ona dawna zapalczywość/ ktorą s początku [...] vmyły prawie wsiłytkich pałały. *RejPosRozpr* c4.

Zwroty: »chęcią (a. chucią) pałac« (2): *KuczbKat* 345; V tych też żadnego mieylcá rozumowi być niemoże/ ktorzi chęcią pomły pałaią [qui vindictae cupiditate ardent]. *ModrzBaz* 7.

»pałac gniewem, od gniewu, w gniewie« = *fervere ira Mącz* [szyk zmienny] (1:1:1): A popędliwym gnyewem swym zawnždy nań pałacie. *LubPs* B6v; *Mącz* 121a; *KochPs* 57; [nix sum compas animi ita ardeo iracundia. [...] ledwie sie tuię tak pałam od gniewu. *TerentMatKęł* K6, Q2v].

»pałac miłością, w miłości« = *ardere a. uri amore Mącz* [szyk zmienny] (8:4): *OpecŻyw* 19; ty myła panno [...] pałalaś myłofczyą bośką (oduyekow) *PatKaz II* 27v, 27v, 53v, 77v; *WróbŻółt* hh7v, nn4v;

yáko dzis półpolicye czynią pánicy/ ktorzy wmiłości szkárádey pałáyą. *GliczKsiąż* P2v, P3v; *Mącz* 15b, 508d; wżyfcy/ ktorzy ná ten czás wyznawali Chrześcijánłką Wiárę/ ták prawdziwą y szczyrą miłością pałali *KuczbKat* 185.

»ogniem pałać« (1): By/ [mysł] wżytek rospalony/ Ogniem twym świętym/ iák pochodnie/ Pałał *GrabowSet* I2v.

»żądami, w żadości pałać« [szyk zmienny] (1:1): lepiyey zonę mieć/ niz żądzamy cieleśnymy pałać. *SeklKat* K3; ferce iuż Holofernefowe było zránione: bo iuż pałał w żadości iey [*erat enim ardens in concupiscentia eius*]. *Leop Iudith* 12/16.

Szereg: »pałać albo gorzeć« (1): nyżly bog ftworzył anyoly thyż [Maryjo] yufch była y palalaśz albo gorzala [...] wmyłofczy bozey *PatKaz II* 27v.

β) Podmiotem jest uczucie (4) :

pałać w kim (1): która to łáłká z miłosierdzia Bożego [...] pała we mnie *OrzQuin* G4.

W porównaniu (2): Bo wiele iest nawiedzionych cudnością niewieścią/ gdyż miłość z niey pała iáko ogień [*amicitia ut ignis accenditur*]. *BibRadz Eccli* 9/9; *BudBib Eccli* 9/9.

Frazy: »miłość [z kogo] pała; pałać w miłości« (2;1): *BibRadz Eccli* 9/9; *BudBib Eccli* 9/9 cf *W porównaniu*; *SzarzRyt Av* cf »pała płomień«.

»pała płomień« (1): ftąd pała práwy Płomień Seráphim w fzcześnieuy miłości. *SzarzRyt Av*.

b) O bólu (2) :

Zwrot: »z bolu, bolem pałać« (1:1): ieflić zęby z bolu pałaią/ weźmi wódki láktukowey *SienLek* 76; Iest bol nie ledá ktorym ci pałaią/ Ktorzy wnętrzości obciążone máią *RybGęśli D*.

c) *O upiciu się* [czym] (1) : pijęcie aż do wieczorá/ abyście pałali winem [*ut vino aestuetis*] *ModrzBaz* 52v.

Synonimy: gorać, gorzeć, płonąć.

Formacje współrdzenne cf **PALIĆ**.

Cf **PALAJĄCY, PALANIE**